

студенти, имеющие низкий уровень развития составляющих указанных групп факторов, имеют более низкий уровень развития субъектности, чем студенты с высоким уровнем их развития.

Ключевые слова: психологические факторы, субъектность, становление, развитие, самосознание, компоненты самосознания, личность, актуализация.

Novyk L. M., Malyar O. I. The leading psychological factors of subjectivity development in adolescence. Our article is devoted to empirical interpretation, analysis of characteristics and peculiarities of leading psychological impact factors on subjectivity development of personality in adolescence. It is marked that consciousness development in the process of establishment "Self-concept" of personality is intensively happened in juvenile. That is why, the leading psychological factors of subjectivity development of youth personality can be compared to standard structural components of individuality consciousness. In the article, the impact of constituents of cognitive factor (reflexivity, self-concept and desirability) on subjectivity development of adolescences is analyzed. In the article it is emphasized that the self-image of active, energetic personality is conducive to subjectivity development of juvenility. It is accented that the presence of concepts of owns volitional powers underdevelopment in youth consciousness will contribute their desire to willpower development though accountability for vigorous activity regarding changes in yourself and environment. The realization of object view is allowed the youth to be a creator of own life. It is pointed up that formedness level of constituent psychological factors of subjectivity development and peculiarities of their meaningful characteristics determine the speciality of subjectivity development in adolescence. In consequence, the students with a low level development of constituent definite frameworks of factors, have a low level of subjectivity development, rather than students with high level of their development.

Keywords: psychological factors, subjectivity, becoming, development, consciousness, consciousness components, personality, actualization.

Відомості про авторів:

Новик Л. М. – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри організації соціально-психологічної допомоги населенню Чернігівського національного технологічного університету;

Маляр О. І. – кандидат психологічних наук, викладач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук, КВНЗ Вінницька академія неперервної освіти.

Статтю подано до друку 12.05.2016

УДК 159.923.62

© С. М. Панченко, 2016

С. М. Панченко (м. Суми)

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЯК УМОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Панченко С. М. Особистісна зрілість педагогів як умова їх професійного зростання.

Стаття присвячена пошуку провідних умов професійного зростання особистості педагогів. Актуальність проблеми підтверджується постійними реформаційними процесами в українському суспільстві та головною метою соціалізації людини як члена професійної групи. Здійснено теоретичний аналіз особистісної зрілості у контексті проблем професійного зростання, професіогнезу, професійної майстерності, розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості педагогів, зокрема здатності зрілої особистості самостійно актуалізувати свої внутрішні ресурси,

стимулювати самоперетворюючу діяльність. У статті проаналізовані наукові підходи у розкритті сутності феноменів «професіогенез», «особистісна зрілість», «професійне зростання», диференційовані та співвіднесені поняття, що входять до проблемного поля дослідження. Сформульовано аргументи на користь авторського припущення щодо перспектив актуалізації особистісної зрілості в умовах післядипломної освіти, як важливої умови професійного зростання. Наведені окремі діагностичні результати дослідження особистісної зрілості педагогів та відповідності особистісних якостей педагога обраній спеціальності. Проаналізовані тенденції усвідомлення педагогами змісту процесу особистісного зростання, задоволеності ними власним рівнем професійної майстерності та особистісної зрілості, готовності та запитів щодо додаткового інтенсивного навчання, спрямованого на актуалізацію власного особистісного потенціалу. Наголошено на необхідності врахування у процесі освітніх та виховних впливів кризових періодів та критичних життєвих подій педагогів, що виявляють змістовні аспекти особистості та змінюють хід професійного розвитку. Описаний досвід з організації проблемно-тематичних та авторських навчальних експрес-курсів інтенсивного навчання.

Ключові слова: професіогенез, особистісна зрілість, особистісний потенціал, професійне зростання, самоактуалізація, самоздійснення, післядипломна освіта.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство з його постійними реформаційними процесами вимагає активних діяльних людей, здатних реалізувати власні здібності, свій особистісний потенціал, будувати гармонійні відносини з оточуючими, прагнути до самовдосконалення, бути активним суб'єктом свого життя, особистісно і соціально зрілою людиною, повноцінною особистістю. Адже чим прогресивнішим є суспільство, тим досконалішу, більш зрілу особистість воно вимагає і формує для здійснення своїх завдань.

На сьогодні головною соціальною метою залишається соціалізація людини як члена, перш за все, професійної групи. Однак, дослідження вчених доводять, що розвиток тільки професійної майстерності не завжди відповідає істинному самоздійсненню людини. До того ж тільки зріла особистість вміє самостійно актуалізувати свої внутрішні ресурси, стимулювати самоперетворюючу діяльність. Високий рівень особистісної зрілості, на нашу думку, дозволить людині усвідомити процеси самопізнання, саморозвитку та самореалізації як життєві цінності, створювати умови для самовдосконалення та самовиховання в ході життєдіяльності, пізнавати, актуалізувати, творчо здійснювати свою індивідуальність.

Проблема досліджень особистісної зрілості педагогів розглядалась у напрямках дослідження їхньої психологічної зрілості (Н. Антонова, Л. Рибачук та ін.), самоактуалізації (Н. Вовчак, Ю. Долінська, Л. Кобильнік, Л. Мова та ін.), особистісного змінювання (Т. Білуха, Б. Іваненко, О. Міненко та ін.). На особливу увагу науковців заслугоували причини та умови досягнення людиною якісно нового рівня особистісної зрілості, вивчення ролі освіти у неперервному процесі особистісного зростання. Водночас, досліджень особистісної зрілості у контексті проблеми професійної майстерності, розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості педагогів не достатньо.

Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми і **мети нашої статті** – проаналізувати наукові підходи у розкритті феноменів «професіогенез», «особистісна зрілість», «професійне зростання», вивчити особливості розвитку особистісної зрілості педагогів і розглянути перспективи актуалізації особистісної зрілості в процесі післядипломної освіти як важливої умови професійного зростання.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень Одним із різновидів соціального досвіду особистості, свідченням адаптованості особистості в найбільш важливих вимірах є її взаємодія із професійною діяльністю та професійна майстерність. У межах професійної діяльності

поведінка особистості розкриває її суттєві характеристики. За визначенням В. Гордієнко, розвиток та зміни особистості, перетворення її психологічної структури, зумовлені засвоєнням і виконанням професійної діяльності називається професіогенезом [2]. Загальною закономірністю професіогенезу є те, що всі його лінії охоплюють особистість професіонала і вимагають від неї активності в розвитку, утворенні психологічної структури, що забезпечуватиме професійну діяльність, так і особистісної ідентичності, яка координуватиме психологічні структури виконання професійної діяльності. Професійний розвиток має за мету формування особистості професіонала як суб'єкта, що має самостійно і якісно виконувати професійні функції з оптимальними психологічними затратами.

На думку О. Єрмолаєвої, формування особистісної професійної ідентичності у ході особистісного професіогенезу відбувається у внутрішньому та зовнішньому напрямках: 1) у *внутрішньому*: формування внутрішніх засобів професійної діяльності: спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних і достатніх для певної предметної сфери, розвиток таких підструктур особистості, як мотивація професійної праці, професійні риси характеру, здатність до професійного спілкування, рефлексія, інтелектуально-творчі якості, адекватний індивідуальний стиль професійної діяльності залежно від психофізіологічних якостей. У цьому процесі відбувається поступова структурна перебудова особистості і зростає її автономність у вирішенні професійних завдань; 2) у *зовнішньому*: формування та засвоєння зовнішніх (соціальних) засобів професійної діяльності, що супроводжується накопиченням певних соціальних регуляторів у професійному співтоваристві; освоєння соціального простору професії, відповідних матеріалів та інформаційних засобів професійної діяльності [5].

У сучасному суспільстві переосмислюється поняття професіоналізму, оскільки професіоналами вважають не просто фахівців, що мають відповідну кваліфікацію. На думку Г. Яворської, «професіонал – це соціально компетентна, психологічно зріла особистість, що відзначається високою професійною майстерністю, яка визначає її спосіб життя, особливий професійно орієнтований, відповідальний світогляд і почуття приєднання до професійної спільноти» [14]. Професіоналізм – це інтегративна характеристика професійно зрілої особистості як суб'єкта діяльності, спілкування, праці.

У психології термін «зрілість» розглядається як «сукупний стан високого розвитку фізіологічних, інтелектуальних, вольових, моральних, соціальних параметрів людини. В генезисі спочатку настає біологічне і фізіологічне дозрівання організму, потім приходить психічна зрілість як показник роботи сенсорних, мнемічних, інтелектуальних функцій людини. Згодом настає моральна і світоглядна зрілість як свідчення соціальної зрілості особистості» [10, с. 66].

Поняття «зрілість», яке у відношенні до людини означає стан досягнення нею повного розвитку, дослідники використовують як для опису певного періоду життя людини дорослого віку так і для визначення високого рівня розвитку та характеристики процесу дозрівання як окремих якостей, так і особистості у цілому [8]. Професійна зрілість, підкреслює О. Єрмолаєва, включає соціальну, особистісну та діяльнісну зрілість [5].

Соціальна зрілість передбачає «відповідність самопрезентації та поведінки людини вимогам та очікуванням суспільства, відповідальне виконання нею соціальних ролей, під яким розуміється дотримання певного сценарію виконання кожної ролі» [13, с. 28]. Це також володіння правовими нормами, засобами спільної професійної діяльності, прийнятими в суспільстві прийомами професійного спілкування тощо. Змістом же особистісної зрілості є «відповідальна побудова власної ролі відповідно до загальних моральних принципів та особистої місії» [13, с. 28]. Це володіння засобами самовираження і саморозвитку, засобами протидії професійним деформаціям особистості. Діяльнісна зрілість передбачає володіння на високому рівні професійною діяльністю, засобами самореалізації і саморозвитку особистості в межах професії, здатність до творчих проявів своєї індивідуальності.

Термін «особистісна зрілість» знаходимо у працях вітчизняних та зарубіжних вчених Ю. Гільбуха (1994), А. Реана (1995), Д. Леонтьєва (2000), М. Івкова (2002, 2009), Л. Овсянецької (2001), Л. Потапчук (2001), Т. Скріпкіної (2002), Г. Дьоміної (2003, 2005), О. Штепи (2006). У самому широкому розумінні «особистісна зрілість» визначається як вищий рівень розвитку людини, пов'язаний з формуванням і стабілізацією у неї певних якостей [8].

Проблемі розвитку особистості та досягнення нею особистісної зрілості присвячена велика кількість досліджень, однак, спостерігається неоднозначне тлумачення понять «особистісна зрілість», «зрілість особистості» та розуміння критеріїв психічно зрілої особистості: зріла і відповідальна людина в соціально-сексуальних стосунках (З. Фрейд); актуалізатор (Е. Шостром), соціально-корисний тип (А. Адлер); інтегрована, гармонійна і цілісна особистість (К. Юнг); его-ідентична особистість (Е. Еріксон); самоактуалізована особистість (А. Маслоу); особистість, що повноцінно функціонує (К. Роджерс). Існуючі протиріччя та невизначеність в науковому описі вказують на об'єктивну необхідність всебічного аналізу зазначених феноменів [8].

Психологічна зрілість «висвітлює рівень розвитку сенсорних, мнемічних, інтелектуальних та емоційно-вольових процесів, забезпечує високий рівень функціонування індивіда, його готовність аналізувати і усвідомлювати події і явища зовнішнього світу, що говорить про високий рівень психічного розвитку людини. Особистість характеризується як цілісність, що самовизначається, і складається з ставлення до оточуючого світу, до інших людей та до себе самої. Особистісна зрілість на відміну від психологічної... характеризується якісним новоутворенням – здатністю до самопізнання» [13, с. 27-28].

Складність визначення, суперечність експлікації об'єктивних критеріїв зрілості людини призводить до частішої заміни у психологічній літературі поняття «зрілість» поняттям «дорослість». Однак, на думку вчених, зокрема, О. Бодальова [1], А. Реана [11], Ю. Долінської [3] ці поняття не є синонімами. Так А. Реан зазначає, що на індивідуальному рівні поняття «зрілість» і «дорослість» не повністю синонімічні, тим більше коли мова йде про дорослість і суб'єктивно-діяльну (професійну) зрілість. Проблема зрілості, зауважує науковець, може розглядатися на рівнях індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності. У межах іншої системи психологічних понять, розглядаючи зрілість людини, автор говорить про інтелектуальну, емоційну і особистісну зрілість. І в тій, і в іншій системі існує об'єктивна реальність, що окреслюється поняттям «особистісна зрілість», яку А.О.Реан вважає «...найбільш складним із всіх аспектів зрілості» [11, с. 90].

Особистісна зрілість, зазначає український психолог Ю. Долінська, – це якість, яка визначається, перш за все, віком людини аналогічно фізичній зрілості. Стосовно особистості мова йде про засвоєння моральних норм, принципів міжособистісного спілкування, поведінки у колективі і т.д. Водночас, особистісна зрілість не є функцією лише віку, результатом дорослішання. Вона визначається тими конкретними умовами, в яких формується і з якими вступає у взаємодію особистість. А тому є приклади як ранньої зрілості, так і дорослої інфантильності [3].

Аналіз наукових джерел з заявленої проблематики дозволяє розглядати у проблемному полі феномену «особистісна зрілість» поняття «особистісний потенціал», «особистісне зростання», «самоактуалізація», «самоздійснення» та усвідомити їх співвідношення. По суті, особистісне зростання людини знаменує її перехід до зрілості, мудрості, свідомого способу життєдіяльності. У процесі особистісного зростання формуються здібності до ефективного відновлення власних життєвих сил, оптимального функціонування та повноцінного розвитку особистісного потенціалу людини. Терміни «самоактуалізація» та «самоздійснення» здебільшого використовуються для характеристики динамічного стану особистості, в якому вона знаходиться, рухаючись до свого «акме»; прагнення людини до якомога повнішого вияву та розвитку своїх особистісних можливостей.

Питання вибору особистістю сфери реалізації себе є проблемою навчання та виховання [6, с. 47]. Базуючись на ідеї про детермінованість розвитку особистості процесом навчання, важливим

соціальною детермінантою формування нової якості особистості у сучасному світі можна вважати освіту. Зміна функціонального імперативу системи освіти полягає у необхідності зміщенні акцентів з фактору підготовки кадрів для потреб суспільства на фактор моделювання соціальних процесів шляхом формування системи цінностей, життєвих орієнтирів та навичок, потреби в максимальному розвитку та здійсненні своїх можливостей та здібностей, готовності до змін. Зрозуміло, що таку функцію система освіти може виконати лише за умови безперервності, відтак основний тягар креативно-моделюючої функції освіти лягає на її післядипломну складову, яка і супроводжує людину протягом всього її активного життя [7].

У контексті соціально-економічних та освітянських реформ професорсько-викладацьким складом Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти визначаються функціональні пріоритети післядипломної освіти, ведеться постійний пошук оновлення її змісту, здійснюється апробація нових організаційних форм підготовки педагогів до життя за умов постійних змін. Досягненнями останніх років є стійкі педагогічні тенденції у розробці індивідуальних освітніх програм, авторських навчальних курсів, інноваційних освітніх проектів на засадах особистісної орієнтації освіти, врахування впливу динамічних особливостей психічного розвитку особистості педагогів на їх професійне зростання.

У процесі актуалізації особистісної зрілості педагогів в умовах післядипломної освіти важливим вважаємо: реалізацію закладеного в них потенціалу, формування ключових соціально-психологічних компетенцій, оволодіння певними соціально-психологічними вміннями та навичками, прийомами міжособистісного спілкування, необхідними для успішного життя та професійної діяльності. Підставами для таких цілей стали: наукове дослідження ідей особистісно орієнтованої освіти та психології особистісного зростання; моніторинг запитів педагогів щодо бажаних напрямків додаткової освіти, вивчення їх готовності до актуалізації внутрішніх ресурсів та допомога в виборі напрямку особистісного та професійного зростання; досвід викладачів з організації курсів інтенсивного навчання, навчальних семінарів, тренінгів, дистанційного навчання.

Розглядаючи перспективи актуалізації особистісної зрілості педагогів умовах післядипломної освіти слід пам'ятати, що бурхливий розвиток особистості відбуваються у кризові періоди. На професіогенезі вчителів може відбиватись і вираженість нормативних особистісних криз, коли у педагогів виникає або потреба у новому професійному зростанні, або потреба підбити підсумки чи прийняти реалістичні рішення щодо можливих майбутніх досягнень (29-32 роки; 40-42 роки; 50-55 років). Сьогодні під натиском соціально-економічних труднощів переживання педагогами усіх критичних подій життєвого шляху (нормативних, ненормативних, екстраординарних) також приводить до життєво і професійно важливих вчинків, що виявляють змістовні аспекти особистості та змінюють хід професійного розвитку. Внутрішні умови особистісного зростання (зміни самооцінки, потреби самореалізації, підвищення рівня домагань) можуть стати причинами криз професійного розвитку. Тож важливо враховувати, що в період кризи особистість педагога є більш чутливою до тих освітніх та виховних впливів, що сприяють формуванню нових якостей, гіпотетично професійно важливих рис особистості. Високий професіоналізм вимагає високої моральної зрілості особистості, яка відзначається відкритістю, чесністю, безпосередністю у вчинках і словах.

Для визначення відповідності особистісних якостей педагога обраній спеціальності в інституті проводиться систематичне анкетування педагогів області, які відвідують курси підвищення кваліфікації, психологічна діагностика. Серед психодіагностичних методик найбільш інформативними виявились: багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла; «Самоактуалізаційний тест» (САТ) Е. Шострома; «Шкала ясності Я-концепції» (SCC) Д. Кемпбела; «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) А. Джонса, Р. Крендела; опитувальник особистісної зрілості О. Штепи та ін.

Наведемо окремі діагностичні результати дослідження, у якому прийняло участь 420 вчителів різних спеціальностей віком від 24 до 63 років. Цікавими виявились тенденції усвідомлення

педагогами змісту процесу особистісного зростання, задоволеності ними власним рівнем професійної майстерності та особистісної зрілості, готовності до додаткового інтенсивного навчання, спрямованого на актуалізацію власного особистісного потенціалу та визначення запитів щодо пріоритетних напрямків додаткової самоосвіти.

Цікавими виявились тенденції усвідомлення педагогами змісту процесу особистісного зростання як: постійний розвиток потенційних можливостей і внутрішніх ресурсів – 66,7% респондентів; набуття нових практичних навичок – 58% респондентів; розвиток здібностей – 45,7 % респондентів; динамічний саморозвиток та самоздійснення – 39% респондентів; перегляд власної системи цінностей – 26 % респондентів; подолання власних психічних проблем та особистісних деформацій – 22,9% респондентів; усвідомлення власних потреб і бажань – 16,2% респондентів; формування гуманних рис характеру – 5,7% респондентів.

Показники задоволеності рівнем своєї професійної майстерності виявились лише у 43,8% педагогів. Тільки 45,7% респондентів висловили задоволення рівнем свого особистісного розвитку, тоді як 41,9 % вчителів заявили, що ним не задоволені. Водночас, 61% опитаних вважають, що вміють самостійно актуалізувати свої внутрішні ресурси, стимулювати самоперетворюючу діяльність.

Серед слухачів курсів підвищення кваліфікації спостерігається прогресивна тенденція позитивного ставлення до можливості додаткової освіти, покликаної створити умови для ефективного саморозвитку особистісного потенціалу, особистісного та професійного зростання (92,4% опитаних), готовності скористатися можливістю інтенсивного додаткового навчання (77,1% респондентів). Відповідно до аналізу запитів слухачів курсів підвищення кваліфікації, найпопулярнішими напрямками авторських курсів можна визнати психологічний (57,1% опитаних) та здоров'язберігаючий (44,2% опитаних). Науково-педагогічні та педагогічні працівники інституту є розробниками і викладачами ряду авторських проблемно-тематичних та експрес-курсів, творчих майстер-класів, тренінгів, практикумів, семінарів, спецкурсів з кожного актуального напрямку. Їх вільний вибір дасть можливість педагогам самостійно вибудовувати власну освітню траєкторію не тільки у напрямку формування професійних компетентностей, а й у напрямку власного різнобічного розвитку та особистісного зростання. Перспективним завданнями є створення багаторівневих індивідуалізованих навчальних планів, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності та підвищення культури відносин, підготовку педагогів до наукової діяльності, розвиток творчих здібностей, формування потреби і здатності до самонавчання відповідно до інтелектуальних можливостей особистості тощо.

Висновки. Таким чином, чим прогресивнішим є суспільство, тим досконалішу, більш зрілу та професійну особистість воно вимагає і формує для здійснення своїх завдань. Долучаючись до процесу реформування освіти в Україні, післядипломна педагогічна освіта Сумщини концентрує зусилля на розробці нових організаційно-педагогічних моделей та технологій професійного зростання педагогів, заснованих на таких положеннях: у центрі технології – особистість; в основі навчальної діяльності – співробітництво; роль слухача курсів у навчанні – активна; суть технології – актуалізація особистісної зрілості, розвиток особистісного потенціалу, самовдосконалення та самоздійснення дорослих людей.

Систематичні психологічні дослідження особистісного професіогенезу допоможуть педагогам свідомо і цілеспрямовано, без надмірних зусиль, із почуттям задоволення пройти всі етапи професійного зростання від перших спроб і кроків професійного самовизначення до творчого розквіту особистості на шляху становлення професійної майстерності, оминати в майбутньому розчарування і страждання від професійних криз і деформацій, глухі кути мотиваційних втрат, подолати професійне старіння, не відчувати професійного вигорання і гідно завершити свій професійний шлях.

Проблемно-тематичні та авторські навчальні експрес-курси інтенсивного навчання (семінари, творчі майстер-класи, тренінги) покликані вирішити завдання формування ключових соціально-психологічних компетенцій, оволодіння певними соціально-психологічними уміннями та навичками,

прийомами міжособистісного спілкування та повинні стати детермінуючою силою для професійного зростання людини у дорослому віці.

Література

1. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека [Электронный ресурс] // HPSY.RU : Экзистенциальная и гуманистическая психология: публикации. – Режим доступа до журн. : <http://hpsy.ru/public/x796.htm>.
2. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості / В. І. Гордієнко // Психологія праці та професійної підготовки особистості : навч. посібник / за ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький : ТУП. – С 48–67.
3. Долінська Ю. Г. Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки: Дис. ... к. психол. н.: 19.00.07. /Долінська Юлія Георгіївна. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 196 с.
4. Драганов М. Переход к зрелости как этап социализации личности /М.Драганов // Идеологический процесс и воспитание личности. – М., 1980. – 325 с.
5. Ермолаева Е. П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза / Е. П. Ермолаева // Психологический журнал. – 1998. – Т. 19. – № 4. – С. 80–86.
6. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. – К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
7. Панченко С.М. Концептуальні засади післядипломної освіти в контексті соціально-економічних та освітніх реформ /Світлана Миколаївна Панченко // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій. Матеріали конференції. У 6 ч. – Ч 4 (3). – Суми : СОІППО, 2008. – С. 77–80.
8. Панченко С.М. Особистісна зрілість: сутність та перспективи актуалізації в умовах післядипломної освіти // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць /Ун-т менеджменту освіти АПН України, редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.] Випуск 1 (14), ч. 2: Психологія. – К. : Геопринт, 2010. – С. 308–316.
9. Першукова О. О. Європейська багатовимірність в освіті / О.Першукова // Шлях освіти. – 2000. – №4. – С. 24–27.
10. Психологічний словник / За ред. проф. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с.
11. Реан А. А. Акмеология личности / Артур Александрович Реан // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – №3. – С. 88–95.
12. Темрук О. В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Темрук Олена Василівна. – К., 2006. – 198 с.
13. Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості / Олена Станіславівна Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №2. – С. 26–35.
14. Яворська Г. Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: Монографія / Яворська Г.Х. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

Панченко С. Н. Личностная зрелость педагогов как условие их профессионального роста. Стаття посвящена поиску ведущих условий профессионального роста личности педагогов. Актуальность проблемы подтверждается постоянными реформационными процессами в украинском обществе и главной целью социализации человека как члена профессиональной группы. Осуществлен теоретический анализ личностной зрелости в контексте проблем профессионального роста, профессиогенеза, профессионального мастерства, развития профессионально значимых характеристик личностной зрелости педагогов, в частности способности зрелой личности самостоятельно актуализировать свои внутренние ресурсы, стимулировать самопереобразующую

деятельность. В статье проанализированы научные подходы в раскрытии сущности феноменов «профессиогенезис», «личностная зрелость», «профессиональный рост», дифференцированы и соотнесены понятия, входящие в проблемное поле исследования. Сформулированы аргументы в пользу авторского предположения о перспективах актуализации личностной зрелости в условиях последиplomного образования как важного условия профессионального роста. Приведены отдельные диагностические результаты исследования личностной зрелости педагогов и соответствие личностных качеств педагога избранной специальности. Проанализированы тенденции осознания педагогами содержания процесса личностного роста, удовлетворенности собственным уровнем профессионального мастерства и личностной зрелости, готовности и запросов дополнительного интенсивного обучения, направленного на актуализацию собственного личностного потенциала. Отмечена необходимость учета в процессе образовательных и воспитательных воздействий кризисных периодов и критических жизненных событий педагогов, проявляющих содержательные аспекты личности и изменяющих ход профессионального развития. Описан опыт организации проблемно-тематических и авторских учебных экспресс-курсов интенсивного обучения.

Ключевые слова: профессиогенезис, личностная зрелость, личностный потенциал, профессиональный рост, самоактуализация, самоосуществление, последиplomное образование.

Panchenko S. Personal Maturity of Teachers as Condition of Professional Growth. The article is devoted to the search of leading terms of professional growth of teacher's personality. The relevance of the problem is confirmed by constant reformation processes of Ukrainian society and main purpose of socialization of a human as a member of professional group. Theoretical analysis of personal maturity in context of problems of professional growth, professiogenesis, professional skills, development of professionally significant personal maturity characteristics of teachers, in particular, the ability of mature person to refresh his own internal resources and promote self-transforming activity is given. The article analyzes the scientific approaches of disclosure of essence of terms 'professiogenesis' 'personal maturity', 'professional growth'. The concepts that are the part of research field are differentiated and correlated. Arguments in favor of author's assumption about the prospects of personal maturity refreshing in terms of postgraduate education, as an important condition for professional growth are formulated. Certain diagnostic results of study of teacher's personal maturity and compliance of personal qualities of teacher of chosen specialty are given. The tendencies of teacher's awareness of content of process of personal growth, satisfaction with their own level of professional skills and personal maturity, availability and requests of additional intensive training, aimed at updating of their own personal potential, are analyzed. The necessity of taking into account the process of education and educational impacts of teacher's crisis periods and critical life events, exhibiting substantial aspects of personality and changing the course of professional development is mentioned. The experience in organizing of problem-thematic and author express courses of intensive training is described.

Keywords: professiogenesis, personal maturity, personal potential, professional growth, self-actualization, self-fulfillment, postgraduate education.

Відомості про автора:

Панченко Світлана Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, доцент кафедри психології комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Статтю подано до друку 11.05.2016